

Огневская Р.И. Владелец батуринской усадьбы В.П.Кочубей

На основании исторического материала рассматривается жизненный путь владельца батуринской усадьбы В.П. Кочубея.

Ключевые слова: Батурин, Василий Петрович Кочубей, усадьба, должность, статский советник.

Ohiiivska R.I. V.P. Kochubei – the owner of Baturyn's estate

On the basis of source materials the lifetime of Vasyl Petrovych Kochubei, the owner of Baturyn's estate is analyzed.

Key words: Baturyn, Vasyl Petrovych Kochubei, an estate, a position, a state councillor.

21.03.2012 р.

УДК 37.018.7+[640.522]:37.037

Н.О. Ковальова

ШКОЛА-ГОСПОДАРСТВО ПЕТРА ПРОКОПОВИЧА: НАВЧАННЯ І ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

У статті розглядається педагогічна діяльність П.І. Прокоповича, особливості функціонування створеної ним школи бджолярів, аналізується організація навчально-виховного процесу.

Ключові слова: школа бджолярів, професійна освіта, виховання, педагог-організатор.

Петро Іванович Прокопович – талановитий учений-винахідник, засновник вітчизняної бджільницької науки та першої в Європі школи по підготовці бджолярів. Він розробив власну систему освіти, яка успішно діяла протягом п'ятдесятирічного існування створеної ним школи і з таким же успіхом діятиме і зараз. Її засади складає освіта, поєднана з працьовитістю та вихованням за канонами християнської релігії.

Життєвий шлях і діяльність П. Прокоповича досліджували А. Бага, В. Власенко, М. Горніч, М. Гурець, С. Жданов, І. Зінченко, В. Зуй, С. Ільченко, В. Корж, І. Москальов, В. Різніченко, В. Скуратівський, І. Швець, М. Яременко. Детальному вивченню педагогічної діяльності П. Прокоповича присвятили свої праці Н. Демиденко, Л. Зевахін, Л. Корж-Усенко, Л. Нестеренко, Г. Писаренко та ін.

Метою статті є дослідження діяльності та організації навчально-виховного процесу школи-господарства Петра Івановича Прокоповича. Завданнями дослідження є висвітлення особистості П. Прокоповича як талановитого педагога-організатора, розкриття головної цілі школи, створеної ученим.

Свій життєвий шлях Петро Прокопович розпочав 12 липня (29 за старим стилем) 1775 р. на Чернігівщині у с. Митченки поблизу Батурина

в сім'ї священника Іоана Прокоповича. Освіту здобув у Київській духовній академії. Тут він вивчив німецьку, французьку та латинську мови.

Ідея створення школи з підготовки бджолярів виникла у П. Прокоповича після багаторічної праці і досліджень в галузі бджільництва. Для передачі та розповсюдження накопиченого досвіду, знань про бджільницьку науку він вирішив створити навчальний заклад для підготовки професійних пасічників.

Перша в Європі школа по підготовці бджолярів почала діяти з 1827 р. Її офіційне відкриття відбулось 1 листопада 1828 р. за підтримки Московського товариства сільського господарства. Спочатку школа знаходилась у с. Митченки, а в 1830 р. П. Прокопович перевів її у с. Пальчики, де вона перебувала до кінця свого існування [4, 139].

Зустрічаються різні дані стосовно терміну навчання в школі. Деякі дослідники зазначають, що тривалість його становила три роки, інші вказують на дворічний термін навчання. Також не з'ясовано, чи існувала плата за навчання.

У школі переважно навчались селяни вільних станів. Деяким верствам населення не подобалась ідея навчання селянських дітей. П. Прокопович, стаючи на захист простих робітників, говорив: «Мета моєї праці – розповсюдження справжньої науки про бджіл, кращого від дотеперішнього способу пасічництва, відкриття можливостей піднести сю багату галузь господарства в нашій батьківщині на найвищу ступінь досконалості і широчіні, закласти міцні підвалини цієї справи. Для проведення сього всього в життя – конче потрібно дати освіту людям того стану, який зовсім несправедливо називають «подлим»: «подлими» треба вважати дармоїдів, а не людей, що становлять силу і багатство держави. Ці самі «подлі» люди не гірш здатні до науки, ніж привілейовані класи, а може, навіть, і краще» [5, 131].

Розпочинаючи кожний навчальний рік 1 січня, фундатор звертався до своїх учнів з промовою. Він наголошував на тому, що заняття з бджолами дарують «премудрость великого художника для свого ума, умилення для своєї душі, сладость для свого серця. Оно может доставить добро нравственное с добром житейским, обеспечить его благосостояние. При этом ум, искусство, неусыпная деятельность, честность неотъемлемо имеют при себе изобилие и прочность состояния, доверие и уважение сограждан». Також він підкреслював, що «никакое худое дело, никакой порок, ни малейшая леность или лукавство не должны иметь место в моей школе» [6, 97]. Тож головними завданнями організатора були підготовка справжнього професіонала, людини, закоханої у свою справу, та виховання високоморальної особистості, яка розуміється на справжніх людських цінностях.

Школа швидко набула популярності і бажаючих

навчатися в ній ставало дедалі більше. Петро Іванович забезпечував учнів спеціальною формою, харчуванням, яке складалось з традиційних блюд української національної кухні. Він вимагав дотримуватися єдиного режиму і вести здоровий спосіб життя. Вихованці зобов'язувались «люльку не курити, тютюну не нюхати, горілки не пити і не волочитися вулицями» [1, 10]. Оскільки без дотримання чіткої дисципліни не могло бути ані плідного навчання, ані роботи, дисциплінованість виховували мудрі настанови організатора та його власний приклад працьовитості і доброти. Покарань для своїх учнів він не застосовував.

Поряд із наукою про бджільництво Петро Іванович викладав і загальноосвітні предмети: читання, письмо, елементи арифметики, а також квітникарство, садівництво, столярну справу тощо, адже після закінчення школи випускнику необхідні були різноманітні знання, щоб розвивати, удосконалювати ідеї свого учителя та мати змогу навчати інших. Також учням викладали Слово Боже, читали книги про мораль та суворо стежили за виконанням усіх призначених обов'язків [3, 56]. У навчальному закладі вивчали історію пасічництва, досвід бджільництва у єгиптян, греків, шведів, данців, німців, французів.

Редактор «Земледельческого журнала», побувавши у садибі Прокоповича, так описав роботу в школі: «Увесь сад заставлений вуликами. Учні поділені на групи, опікуються роїнням бджіл. Тут я бачив столітні липи, під кроною яких Петро Іванович просто неба, оточений садами й вуликами, викладав учням свої уроки. Потім я оглянув усі приміщення, навчальний зал, спальню й майстерні. Всюди відчувається простота, ніщо не відокремлює учня від попереднього побуту. Це цілковито простонародна теоретично-практична Школа, де аудиторія просто неба, а взимку – в майстернях та у звичайній вибіленій хаті» [1, 11].

У школі Петра Івановича мали змогу навчатися росіяни, башкіри, поляки, болгар, угорці, німці, італійці, адже сам наставник володів латинською, польською, грецькою, французькою, італійською та німецькою мовами і міг вести викладання предметів багатьма мовами.

Система навчання у школі Прокоповича була результативною. За нею учні допомагали один одному відповідати на запитання, які ставили старші, більш обізнані учні. Так колективно засвоювались нові знання [1, 10].

Вихованці вели активну дослідницьку роботу. З першого року навчання усі школярі працювали з бджолиними сім'ями. Учні, які гарно справлялись із завданнями по догляду за бджолами, наступного року довіряли керувати пасікою. Діти обробляли землю, висівали до 200 десятин нектароносів. Також учні школи оволодівали столярною майстерністю,

власноруч виготовляючи вулики. За кожен зроблений вулик Петро Іванович давав винагороду – 50 копійок. Це було гарним стимулом для учнів, адже вони намагались швидше навчитись та зробити як можна більше вуликів [5, 131].

Після закінчення школи випускникам видавали спеціальний документ – «Свидетельство Малоросийской Черниговской губернии Конотопского повета из состоящей в селе Пальчиках школы пчеловодства». В ньому перераховувались засвоєні предмети, зазначались успіхи в навчанні й поведінці. Але не всі вихованці отримували таке посвідчення, а тільки ті, у здібностях яких Петро Іванович був упевнений [7, 1]. Учні, які були не здатні до навчання та дотримання дисциплінарних норм, встановлених організатором, виключали зі школи.

Міністерство державних маєностей організувало працевлаштування випускників і установлювало грошовий оклад. У 1851 р. заробітна плата випускників школи мала бути не меншою 70 руб. у рік, окрім продовольства [5, 132].

За багаторічну самовіддану діяльність, вклад у розвиток бджільницької науки П.І. Прокопович у 1827 р. був обраний членом-кореспондентом Імператорського Московського товариства сільського господарства. З 1829 р. він уже стає Дійсним членом цього товариства і отримує в нагороду за вагомих вклад у розвиток науки срібну, а згодом і золоту медалі. Подарований мікроскоп дуже допомагає йому при проведенні лабораторних досліджень. Маючи беззаперечний авторитет у наукових колах, він з 1831 р. обирається дійсним членом Імператорського Вільного Економічного Товариства, яке також нагороджує П.І. Прокоповича золотою медаллю. Отримує він і державну нагороду – орден Святого Володимира 4-го ступеня [1, 7].

Попри визнання, авторитет та нагороди, Петру Прокоповичу не надали дозвіл відкрити власним коштом друкарню та опублікувати свої рукописи. Від керуючого міністерством внутрішніх справ він отримав відмову. Члени секретної комісії зробили обшук, конфіскували рукописи та друкарські пристрої [8, 80]. Такі події стали душевною трагедією для ученого, адже праця всього життя, яку він творив для свого народу та для усього світу, вже ніколи не буде надрукована.

Життєві труднощі та негаразди похитнули здоров'я Петра Івановича. Він відчув загострення ревматизму, тяжко переживав, що не мав сил займатися звичними справами. 4 квітня (22 березня за старим стилем) 1850 р. П. Прокопович помер. Відповідно до заповіту його було поховано в степу, недалеко від х. Пальчики. Надгробком став вулик, зроблений власноруч ще у 1814 р. Через деякий час на могилі був споруджений цегляний склеп із високим дубовим хрестом.

У «Журнале министерства народного

просвещения» за 1854 р. повідомлялось, що в день святкування 25-ї річниці школи у склепі над прахом засновника першого та єдиного учбово-господарського закладу П.І. Прокоповича була здійснена пахана. Видання, описуючи святкування, наголошувало на користі існування школи, розповсюдженні знань і мистецтва бджолярської науки: «В течении этого времени школа пчеловодства возобновляла 26 раз свои учебные занятия, окончила 12 курсов и сделала 12 выпусков учеников». Також у статті розповідалось «о строгом соблюдении доброй нравственности учащихся, в течении всего существования школы, при жизни её основателя и сохранении и ныне этого важнейшего правила, служащим главнейшим основанием к успехам не только при занятии пчеловодством, но и во всех других делах. О нынешнем улучшенном содержании школы, для удобнейшего существования обращается большая часть дохода от школьного пчеловодства. Принесено благодарственное моление Всеблагому Творцу за благополучное двадцатипятилетнее существование школы, с испрошением для неё такого же и на будущее время» [2]. На жаль, з плином часу не знайдеться жодної зацікавленої особи, яка б зберегла цей унікальний навчальний заклад та гідно продовжила б розпочату П. Прокоповичем справу.

Після смерті П. Прокоповича опікуватися пасікою і керувати школою став його позашлюбний син, не менш відомий український пасічник Степан Великдан. За життя свого батька він практично виконував обов'язки учителя, вів теоретичні заняття, пізніше став завідувачем школи. Про це засвідчив в одному із своїх останніх звітів її організатор: «Проіснувавши 20 років, Школа Прокоповича мабуть не перестане служити для загального добра і в майбутньому: за се ручиться ім'я бувшого помічника фундатора Великдана, під чиє керівництво вона перейшла тепер» [8, 87].

Степан Великдан опікувався школою та пасікою, зберігаючи традиції свого батька та охороняючи його авторитет. На хуторі був відкритий склад для продажу україномовних книг, і кожен селянин міг вільно користуватися потрібною літературою або її придбати. За активну наукову діяльність та організацьку роботу С. Великдан був нагороджений орденом св. Володимира та обраний дійсним членом-кореспондентом Вільного економічного товариства.

Після смерті С. Великдана у 1879 р. школа бджільництва, яка підготувала більше ніж 500 фахівців, серед яких М. Витвицький, Я. Костецький, О. Покровський-Журавко, С. Пономарьов, М. Цвін та ін., припинила своє існування. Пасіка, все майно, цінніша бібліотека, що нарахувала три тисячі томів, були нещадно знищені. Так співвітчизники Петра Івановича «подякували» йому за науку та благо, що він їм подарував, і на довгий час зупинили

розвиток такої корисної і прибуткової для країни галузі сільського господарства, як бджільництво.

Безсумнівно, вклад П. Прокоповича у розвиток бджільництва є безцінним. Із звичайного ремесла він підняв його до самостійної галузі сільського господарства. Петро Прокопович був людиною з Божим даром, все робив за покликанням серця і своїм прикладом виховував в учнів високу мораль, доброту, чесність, справедливість і любов до Батьківщини. На жаль, йому довелося зустрітися з підлістю, заздрістю, байдужістю, які зламали його, тим самим причинивши непоправну шкоду галузевій науці.

Посилання

1. Видатні діячі Батуринського краю: матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 230-ій річниці від дня народження П.І. Прокоповича. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2005. – 144 с.
2. Журнал министерства народного просвещения. Ч.81 – СПб.: тип. Императорской академии наук, 1854. – 435 с.
3. Зевахин Л. Воспитание нравственности / Л.Зевахин // Пчеловодство. – 2010. – № 8 – С. 56-57.
4. Ільченко С. Петро Прокопович – основоположник науки про бджільництво / С. Ільченко // Пам'ять століть. – 2001. – № 6 – С.138-142.
5. Нестеренко Л. Школа П. Прокоповича – перший навчальний заклад для підготовки бджолярів у Чернігівській губернії / Л. Нестеренко // Українознавство. – 2009. – № 1. – С.130-132.
6. Прокопович П.І. Вибрані твори: у 3 т. / П.І. Прокопович; ред. кол.: В.М. Корж (координатор проекту) [та ін.]. – Х.: Фактор, 2010. – Т. 1.: Сімейства бджолині. – 2010. – 256 с.
7. Трех М.І. Степан Великдан // Сіверщина в історії України: Збірник наукових праць. Випуск 4. – Київ-Глухів Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК – 2011. – С. 263-266.
8. Скуратівський В. Геніальний бджоляр П. Прокопович, або «Я віддав йому все життя» / В. Скуратівський // Березина. – 1997. – № 3-4. – С.72-93.

Ковалёва Н.А. Школа-хозяйство Петра Прокоповича: обучение и духовное воспитание

В статье рассматривается педагогическая деятельность П. Прокоповича, особенности деятельности, созданной им школы по подготовке пчеловодов, анализируется организация учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: школа пчеловодства, профессиональное образование, воспитание, педагог-организатор.

Kovalova N.O. School-equipment of P. Prokopovych: study and moral education

The article describes pedagogical activity of P. Prokopovych, peculiarities of activity of beekeepers school founded by P. Prokopovych, organization of educational and study process is analyzed.

Key words: beekeepers school, professional school, education, pedagogue and mastermind.

20.12.2012 р.